

Чимбай Л. Л.

завідувач сектору системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
l_chimbay@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Попкова Л. В.

науковий співробітник сектору системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
popkova@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

Ханюк Т. О.

молодший науковий співробітник сектору фінансово-економічної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
khanyuk@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5442-8243>

РОЛЬ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Статтю присвячено питанням інтеграції України в європейський освітній та науковий простір. Інтернаціоналізація системи вищої освіти розглядається як важливий чинник надання навчальними закладами й науковими установами освіти європейського рівня та насичення ринку праці конкурентоспроможними фахівцями. Аналіз опрацьованих наукових джерел засвідчив, що академічна мобільність наразі стала доступною для всіх учасників освітнього процесу й позитивно впливає на євроінтеграцію вітчизняних закладів і установ освіти. Особливу увагу авторами приділено чинному законодавству України, нормативним документам, що є підґрунтям проведення реформ, спрямованих на інтеграцію в європейський освітній та науковий простір, і вимагають упровадження європейських принципів, підходів та практик. На основі інформації Національного офісу «Еразмус+» проаналізовано й наведено результати участі представників України в конкурсах проєктів програми «Еразмус+» за різними напрямками, серед яких програма «Міжнародна кредитна мобільність», спільні магістерські програми «Еразмус Мундус», підтримка наукових і дослідницьких проєктів напряму «Жан Моне». Окреслено напрями науково-дослідного міжнародного співробітництва закладів вищої освіти, проаналізовано специфіку навчання іноземних студентів в Україні, а вітчизняних – за кордоном. За підтримки ЄС із початку війни істотно збільшено кількість грантів на магістерські програми та оголошено виняткові заходи участі українських учасників у європейських освітніх проєктах. На сучасному етапі дедалі більшої актуальності набувають віртуальна академічна мобільність і програми подвійних дипломів, що може бути темою подальших досліджень.

Ключові слова: інтернаціоналізація, академічна мобільність, євроінтеграція, освітній простір, програма «Еразмус+», вища освіта, учасники освітнього процесу.

JEL classification: I21, I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2022-4-31-48.

23 червня 2022 р. відбулась історична для України подія: лідери 27 країн-членів ЄС на саміті в Брюсселі ухвалили рішення про надання нашій державі статусу кандидата на членство в ЄС. Ця подія офіційно запускає процес входження України в Євросоюз, що передбачає всеохоплюючу трансформацію всіх сфер життя, створення умов, коли країна житиме за принципами ЄС.

Водночас статус кандидата відкриває можливості отримання фінансової допомоги в реформуванні суспільства, правової системи та економіки на шляху до членства в ЄС. Така допомога може надаватись у вигляді грантів, інвестицій, проєктів, робочих місць, підтримки повоєнного відновлення.

Особливе місце на шляху євроінтеграції України належить вихованню й професійній підготовці інтелектуально розвинених особистостей, готових приймати виважені рішення; висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечити сталий розвиток національної економіки. Визначну роль у цьому процесі відіграє вища школа, котра в умовах інтеграції в європейський простір вищої освіти покликана зберегти та розвивати національні надбання й прогресивні традиції.

Євроінтеграція є важливою складовою процесу інтернаціоналізації, який покликаний забезпечити інтеграцію національних освітніх систем у світовий та європейський простори вищої освіти й наукових досліджень; налагодити міжнаціональні культурні зв'язки, розвиток партнерських відносин між суб'єктами освітньої та наукової діяльності на всіх рівнях – від державного до індивідуального,

підвищення якості освіти й наукових досліджень.

Формування єдиного світового освітнього простору відбувається шляхом зближення підходів різних країн до організації освіти, а також визнання документів про освіту інших країн. Загальноєвропейський простір вищої освіти та загальноєвропейський дослідницький простір утворюють сучасне європейське суспільство знань.

Низка фундаментальних реформ, запроваджених в Україні, спрямована на інтеграцію в європейський освітній і науковий простір та потребує впровадження в державну освітню й наукову політику європейських принципів, підходів і практик.

У зв'язку з цим Міністерство освіти і науки України надіслало керівникам закладів вищої освіти й наукових установ лист «Про впровадження тематики європейської інтеграції в освітній процес та тематику наукових досліджень» від 28.06.2022 № 1/7112-22, у якому наголошено на необхідності ширшого впровадження євроінтеграційної тематики в освітній процес, зокрема шляхом включення в освітні програми вибіркового навчальних дисциплін, окремих курсів, сертифікатних програм, програм підвищення кваліфікації й освіти дорослих тощо. Також зазначено, що закладам і науковим установам рекомендовано розширити тематику наукових досліджень із питань євроінтеграції під час підготовки дисертаційних та монографічних досліджень, виконання фундаментальних і прикладних науково-дослідницьких робіт та проєктів.

У свою чергу, з метою висвітлення результатів упровадження євроінте-

граційної тематики в науковій дослідженні в галузі освіти ДНУ «Інститут освітньої аналітики» ініційовано спеціальний випуск журналу «Освітня аналітика України», присвячений цим питанням.

Найпоширенішою формою інтернаціоналізації вищої освіти є академічна мобільність, яка в Україні набула розвитку після підписання Міністром освіти і науки в травні 2005 р. Болонської декларації. На законодавчому рівні перехід до реалізації принципів Болонського процесу затверджено у 2014 р. новим Законом України «Про вищу освіту» як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) як на території України, так і поза її межами [1].

За місцем реалізації права на академічну мобільність розрізняють внутрішню академічну мобільність (академічна мобільність, право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу в закладах вищої освіти / наукових установах – партнерах у межах України) та міжнародну академічну мобільність, котру розглядають як важливу складову процесу інтеграції закладів вищої освіти в міжнародний освітній простір, коли учасники освітнього процесу протягом певного періоду навчаються або проходять стажування, викладають, виконують дослідницькі роботи в закладі, розташованому в іншій країні. Академічна мобільність збільшує шанси людини на професійну самореалізацію, а також підвищує якість трудових ресурсів національної економіки. Така організація навчання стає відповіддю наці-

ональних систем освіти на виклики глобального освітнього простору, жорстку конкуренцію на ринку освітніх послуг. Європейська комісія зазначає, що навчання за кордоном повинне стати стандартним елементом університетської освіти.

Питанням міжнародної діяльності закладів вищої освіти та розробленню підходів до формування концепції розвитку міжнародного співробітництва приділено увагу в публікаціях В. Кременя, М. Степка, Я. Болюбаша, О. Співаковського, В. Гришака. У їхньому науковому доробку окреслено першочергові цілі й основні тенденції щодо створення зони європейської вищої освіти, розглянуто сутність і ключові позиції Болонського процесу.

Проблематика академічної мобільності учасників освітнього процесу входить до кола наукових інтересів ряду вчених, серед котрих С. Бака, А. Зленко, О. Ісайкіна, Н. Несторук, Е. Алієва, М. Ковбатюк та ін.

С. Бака розглядає елементи академічної мобільності на прикладі таких країн, як Австрія, Німеччина, Велика Британія, Фінляндія, США. Дослідниця відзначає переваги академічної мобільності, зокрема полегшення й посилення процесу акредитації; підвищення якості навчання й наукових досліджень, що сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців на національному та міжнародному рівнях, здатних розв'язувати ключові економічні, політичні, соціальні, наукові й технічні проблеми країни. До того ж учасники програм міжнародної академічної мобільності отримують можливість вивчення або вдосконалення володіння іноземною мовою, пізнання інших культур, що сприяє

розвитку космополітичного типу мислення, відкриває нові перспективи для професійного зростання [2].

У публікаціях А. Зленко та О. Ісайкіної проведено моніторинг і надано характеристику програм, що забезпечують освітню мобільність у ЄС, а також міжнародних грантових програм та стипендій, котрі сприяють академічній мобільності студентів і професорсько-викладацького складу. Окреслено ключові форми міжнародного співробітництва, серед яких індивідуальна мобільність, що виражається в мобільності студентів чи професорсько-викладацького складу в освітніх цілях; мобільність освітніх програм та університетська мобільність, яка передбачає розроблення нових міжнародних стандартів освітніх програм; інтеграція в навчальні програми й освітні стандарти міжнародного виміру; університетське партнерство, що полягає у створенні стратегічних освітніх альянсів [3].

Н. Несторук та Е. Алієва, досліджуючи особливості розвитку міжнародної академічної мобільності в нашій країні, дійшли висновку, що останнім часом академічна мобільність стала доступною серед усіх учасників освітнього процесу (науковців, студентів, здобувачів ступенів доктора філософії й доктора наук), а результати навчання визнаються на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) та зараховуються до результатів засвоєння програм в Україні. Науковці наголошують на необхідності впровадження в життя інноваційних наукових досліджень з окреслених проблем і розширення правових засад задля тіснішої взаємодії ЗВО зі спорідненими організаціями. Ними

проаналізовано актуальні проблеми, пов'язані з міграцією українських молодих учених [4].

Питанням запровадження стратегій розвитку міжнародної академічної мобільності присвятили свої наукові праці М. Ковбатюк і В. Шевчук, які розкрили сутність академічної мобільності студентів ЗВО та проаналізували сучасний стан академічної мобільності в Україні. Дослідниками наведено статистичні дані про академічну мобільність, зокрема динаміку чисельності українських студентів за кордоном у різних країнах світу, іноземних студентів в Україні та в окремих вітчизняних ЗВО. Зауважено, що з боку іноземних абітурієнтів спостерігається великий попит на освітні послуги й здобуття вищої освіти в Україні. Розглянуто чинники освітньої міграції. Розв'язання окреслених проблем науковці вважають одним із пріоритетних завдань національної політики провідних країн світу [5].

У публікаціях Г. Корчової академічна мобільність усіх учасників освітнього процесу розглядається як одна зі складових інтернаціоналізації, провідна роль у реалізації котрої належить українським закладам вищої освіти. Обмін студентами та науковцями між ЗВО й країнами дає можливість вибору найкращих варіантів навчання для підготовки сучасного фахівця. Дослідниця зазначає, що в базових документах Болонського процесу розроблено інструменти й способи забезпечення сумісності та порівнянності національних складових у рамках європейської системи вищої освіти, а адаптація національної системи освіти до загальноєвропейських критеріїв дасть змогу державі забезпечити можливість роз-

витку академічної мобільності української вищої освіти [6].

Високо оцінюючи внесок видатних учених у впровадження й розвиток академічної мобільності всіх учасників освітнього процесу, зауважимо, що це питання наразі залишається актуальним, а широке коло нерозв'язаних проблем потребує подальшого вивчення.

Метою статті є визначення ролі інтернаціоналізації вищої освіти в контексті інтеграції в європейській освітній простір. З огляду на це авторами поставлено такі завдання: проаналізувати законодавчу базу та програми міжнародної академічної мобільності, досягнення України в них; окреслити участь ЗВО в освітніх програмах і порівняти їхні показники в міжнародних рейтингах; оцінити тенденцію контингенту іноземних студентів у ЗВО України й чисельність українців, які здобувають освіту за кордоном.

Розвиток академічної мобільності на всіх рівнях сучасної освіти визнано одним із інструментів реалізації принципів і досягнення цілей Болонської декларації у сфері вищої освіти.

Академічна мобільність забезпечується університетами України на підставі чинного законодавства. Зокрема, у 2011 р. було ухвалено постанову Кабінету Міністрів України про створення Національного інформаційного центру академічної мобільності, функції якого покладено на державне підприємство «Інформаційно-іміджевий центр», що належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України [7].

Законом України «Про вищу освіту» закріплено права й гарантії осіб, що навчаються у ЗВО, науково-пе-

дагогічних, наукових і педагогічних працівників на академічну мобільність для здобуття вищої освіти та провадження професійної діяльності. У нормативному акті зазначено, що державна політика щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти спрямована на інтеграцію системи вищої освіти до світового освітнього простору та сприяє співпраці з Європейською мережею національних центрів інформації про академічну мобільність [1].

У 2015 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, ключовими аспектами якого є: надання права на участь у програмах академічної мобільності всім учасникам освітнього процесу; чітке визначення видів та форм академічної мобільності; закріплення принципу перезарахування отриманих кредитів на основі ЄКТС, зокрема шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів; збереження місця навчання й стипендії для студентів та місця роботи для працівників ЗВО, котрі беруть участь у програмах академічної мобільності [8].

Окрім того, заклади вищої освіти приймають внутрішні правові акти щодо реалізації права на академічну мобільність. Такі акти діють, зокрема, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Київському національному лінгвістичному університеті, Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному університеті «Львівська політехніка» та інших ЗВО.

Якість надання освітніх послуг університетами залежить від рівня

академічної мобільності вчених, студентів, викладачів. Підвищення мобільності студентів передбачає можливість для кожного з них навчатися мінімум протягом семестру в іншому університеті, у т. ч. зарубіжному, маючи доступ до навчальних, наукових, інформаційних ресурсів, що надають заклади-партнери.

Основними видами академічної мобільності в Україні є:

- ступенева мобільність, котра передбачає навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, для здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (-ами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох чи більше ЗВО;

- кредитна мобільність, яка передбачає навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, для здобуття кредитів ЄКТС та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів ЄКТС), що будуть визнані в закладі освіти постійного

місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу.

Для учасників освітнього процесу, які здобувають освітні ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра й доктора філософії у вітчизняних ЗВО, формами академічної мобільності є: навчання за програмами академічної мобільності, мовне стажування, наукове стажування. Для осіб, що здобувають науковий ступінь доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників академічна мобільність реалізується у вигляді участі в спільних проєктах, викладання, наукових досліджень, наукового стажування, підвищення кваліфікації.

У табл. 1 наведено переваги міжнародної академічної мобільності для всіх учасників освітнього процесу, що вказує на її важливу роль у підвищенні якості знань і розвитку особистості.

Понад 20 років Євросоюз підтримує модернізацію й реформування

Таблиця 1

Переваги міжнародної академічної мобільності

Для здобувачів освіти	Для науковців, науково-педагогічних, педагогічних працівників
Розширення кругозору	Залучення до найкращих світових практик, реформ і систем освіти
Покращення міжкультурної обізнаності	Підвищення кваліфікації в контексті глобальних трендів розвитку науки
Поліпшення якості навчання	Професійний діалог
Набуття нових унікальних професійних навичок	Набуття міжнародного досвіду для запровадження змін в умовах реформ
Мотивація взяти участь у навчанні (формальному чи неформальному) або професійній підготовці після навчання за кордоном	Поліпшення якості роботи та іншої діяльності на користь студентів, стажерів
Удосконалення навичок володіння іноземною мовою	
Підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому й міжнародному ринках праці, збільшення можливостей кар'єрного зростання	
Підвищення самооцінки та самовдосконалення	

Складено авторами за: [9; 10].

вищої освіти України шляхом проведення конкурсів проєктів мобільності та сприяння розвитку потенціалу ЗВО в рамках освітніх і дослідницьких програм, кожна з яких має власну сферу й напрями діяльності. За цей період програми змінювалися та вдосконалювалися разом із розвитком Болонського процесу, європейського простору вищої освіти і європейського дослідницького простору.

«Еразмус+» вважається найпопулярнішою програмою, що провадить свою діяльність за такими ключовими напрямками: «Індивідуальна мобільність» (КА1), «Співпраця задля розвитку інновацій та обміну успішними практиками» (КА2), «Підтримка реформ» (КА3), модулі «Жан Моне», «Спорт». Проєкти «Еразмус+» сприяють євроінтеграції, а також уможливають забезпечення університетів України сучасними ресурсами для навчання й викладання, підтримку якості цифрової вищої освіти на належному рівні, котра потребує використання сучасного обладнання, що особливо критично під час воєнного стану.

Ключовий напрям КА1 підтримує проєкти обміну у сфері освіти, що відкривають можливість для студентів навчатися, проходити практику та набувати досвід за кордоном. Напрямок передбачає співпрацю з європейськими університетами для взаємного обміну студентами, аспірантами, викладачами й співробітниками ЗВО. Також КА1 підтримує спільні магістерські програми «Еразмус Мундус» і студентські позики для навчання на магістерських програмах «Еразмус+».

За даними Національного Еразмус+ офісу в Україні за результатами

конкурсів 2015–2020 рр. напряму «Міжнародна (кредитна) мобільність» національні агентства співпрацювали з 227 українськими ЗВО й 58 організаціями (органами влади, посольствами, приватними, державними, громадськими організаціями тощо). На основі угод, які реалізують європейські університети спільно із ЗВО України, 11 532 українських студенти (бакалаври, маїстри) та аспіранти навчалися, а працівники викладали й підвищували кваліфікацію в Європі. Відповідно 5474 стипендіати з Європи відвідали Україну для навчання або викладання. Таким чином, у взаємному міжуніверситетському обміні взяли участь 17 006 студентів, аспірантів і працівників ЗВО України та Європи. Після закінчення програми обміну студенти й аспіранти повертаються до своїх закладів в Україні та отримують український диплом [11].

Протягом 2015–2020 рр. 32 національних агентства Еразмус+ підтримали 1889 проєктів із поданих 2522 (74,9 %) (табл. 2). За цей період кількість проєктів, у яких брала участь Україна, зросла в 3,5 раза, кількість ЗВО в проєктах збільшилася на 45,8 %, чисельність учасників академічної мобільності – на 44,7 %, із них студентів і аспірантів – на 5 %, а працівників – на 48,8 %. Значно активувалася мобільність із Європи в Україну (на 73,7 %), із них чисельність студентів і аспірантів зросла на 68 %, працівників – на 76 %.

Національний Еразмус+ офіс виокремив п'ять найактивніших країн – учасниць програми, що співпрацюють з Україною: Польща, Німеччина, Литва, Румунія та Іспанія. До топ-6 ЗВО України – учасників проєк-

**Інформація щодо участі України в конкурсах проєктів «Еразмус+»
упродовж 2015–2020 рр.**

Конкурси	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Разом за 6 конкурсів
Подано проєктів	299	317	394	414	479	619	2522
Обрано проєктів за участі України	161	214	268	272	407	567	1889
Країни-члени програми в партнерствах	30	32	32	32	31	32	32
Кількість ЗВО України в проєктах	103	127	156	180	180	190	202
Усього мобільностей	2160	2370	2711	3044	2816	3905	17 006
З України до Європи, осіб	1777	1684	1815	2010	1796	2450	11 532
із них: студентів, аспірантів, осіб	1132	870	885	969	852	1191	5899
науковців, викладачів, осіб	645	814	930	1041	944	1259	5633
З Європи в Україну, осіб	383	686	896	1034	1020	1455	5474
із них: студентів, аспірантів, осіб	137	185	223	275	307	428	1555
науковців, викладачів, осіб	246	501	673	759	713	1027	3919

Складено авторами за: [11].

ту увійшли Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національний університет «Львівська політехніка», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Наприклад, Національним технічним університетом «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського» протягом 2021 р. було укладено 22 угоди (19 міжнародних за програмою «Erasmus+» та 3 національних) на участь у програмах академічної мобільності. Від університету участь у таких програмах узяли 179 осіб, у т. ч. 58 студентів і аспірантів та 121 викладач. У свою чергу, університет відвідали 28 учасників, а саме 15 студентів та 13 науково-педагогічних працівників.

У межах нової програми «Еразмус+» 2021–2027 міжнародний вимір

охоплюватиме сфери вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти, молоді та спорту.

Протягом 2015–2024 рр. за участі України впроваджуються 48 (із 646 поданих) проєктів міжнародної співпраці. Залучено 271 партнера з України, серед яких 106 ЗВО, 12 наукових установ, органи влади, об'єднання студентів і роботодавців, громадські організації, державні та бізнес-структури.

На період війни з метою створення умов для підтримки освітян України в межах затверджених директив ЄС здійснено виняткові заходи, оголошені для сприяння інтеграції представників із України в проєкти напрямів «Внутрішньоєвропейська мобільність студентів та персоналу ЗВО» (відкритий для України) і «Міжнародна мобільність студентів та персоналу ЗВО». Згідно з прийнятими умовами, спрощено процедуру подання на мобільність. Зокрема, у разі неспроможності вітчизняного ЗВО надавати організаційну підтримку:

– учасники звертаються безпосередньо до ЗВО-бенефіціара в Європі, у якому вони хотіли б реалізувати мобільність із навчання, практики, викладання чи стажування. За цих обставин немає потреби в міжінституційній угоді, як і в листах про номінацію;

– угода на навчання або угода на мобільність персоналу підписується лише між учасником мобільності та організацією, що приймає (а також із організацією, яка приймає на практику чи стажування, якщо це не даний ЗВО-бенефіціар) [12].

У рамках «Еразмус+» реалізовано міжнародні спільні програми «Еразмус Мундус» – стипендії для навчання й викладання на магістерських і PhD-програмах, у межах яких студенти старших курсів і науковці з різних країн, включаючи Україну, мають змогу отримувати стипендії від ЄС для продовження навчання або проведення наукових досліджень у державах ЄС.

Упродовж 2014/2015–2021/2022 н. рр. за результатами конкурсів індивідуальні стипендії для навчання за спільними освітніми програмами отримали 317 осіб з України. Із них за магістерськими програмами навчалися 303 студенти, за спільними докторськими програмами у 2014/2015–2017/2018 н. рр. здобували ступінь доктора філософії 14 осіб (з 2018/2019 н. р. ці програми передано до «Горизонт 2020»). У 2022 р. за результатами конкурсу грантів «Еразмус Мундус» 64 студенти з України одержали підтримку ЄС на навчання в магістратурі в європейських університетах.

Від початку широкомасштабної війни в Україні ЄС істотно збільшив кількість грантів «Еразмус Мундус»

для студентів із України та грантів на короткотермінову (до 12 місяців) мобільність для студентів і працівників закладів освіти. Залежно від обраних магістерських та докторських програм, українські студенти навчаються в університетах Австрії, Бельгії, Нідерландів, Великої Британії, Іспанії, Швеції, Франції, Італії, Німеччини, Португалії та інших країн-членів програми. Дипломи випускників цих спільних програм автоматично визнаються в усьому світі.

Напрямок «Жан Моне» у сфері вищої освіти підтримує викладання й дослідження у сфері студій Євросоюзу в усьому світі. Заявником на грант можуть бути лише заклади вищої освіти, фізичні особи самостійно заявку не подають. У 2014–2020 рр. 121 (із 1069 поданих) український проєкт став переможцем конкурсів (рис. 1). Як свідчать наведені дані, протягом зазначеного періоду спостерігається тенденція до зростання кількості проєктів, котра значно посилилась у 2018–2020 рр. Тільки за цих три роки кількість українських наукових розробок збільшилася на 63,2 %. Виконавці проєктів – 57 організацій із 21 міста України, серед яких 45 ЗВО, 2 наукові установи, 10 громадських організацій. Найбільше проєктів за цей період представили Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (9); Львівський університет імені Івана Франка (5); Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний університет «Львівська політехніка» і Сумський державний університет (по 4); Волинський національний університет імені Лесі Українки та Запорізький національний університет (по 3); 8 університетів представили

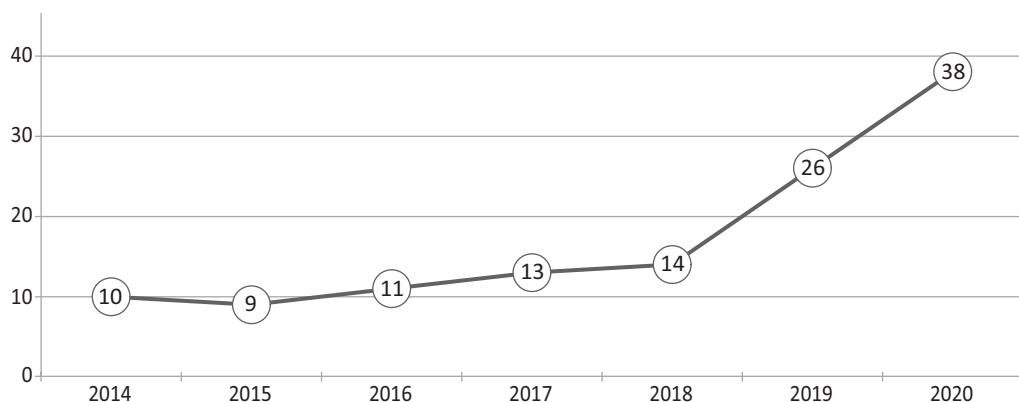

Рис. 1. Кількість проєктів напряму «Жан Моне» в 2014–2020 рр. за участю України, од.

Побудовано авторами за: [11].

ли по 2 проєкти. Мережа «Жан Моне» включає партнерів із Австралії, Нової Зеландії, Палестини, Ізраїлю, Туреччини, Чехії й Нідерландів.

«Горизонт 2020» – найбільша програма ЄС, котра є фінансовим інструментом забезпечення конкурентоспроможності Європи у світі, підтримки досліджень та інноваційних розробок. Програма включає три напрями: «Передова наука», «Індустріальне лідерство» та «Соціальні виклики».

Популярними серед учасників освітнього процесу є також програми обміну DAAD, Програма імені Фулбрайта, MEVLANA, House of Europe («Дім Європи»).

За даними, опублікованими на вебсайтах ЗВО, у рамках підписаних угод у закладах організовано співпрацю в багатьох міжнародних освітніх і науково-дослідницьких проєктах.

Так, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» уже тривалий час розвиває мережу міжнародних зв'язків із іноземними установами для сприяння

міждисциплінарному навчанню та всебічному розвитку, бере активну участь у таких програмах, як «Горизонт 2020»; «Еразмус+», напрям «Жан Моне»; NATO SPS (програма «Наука заради миру та безпеки»), головною метою якої є поглиблення співпраці між країнами-членами НАТО та країнами-партнерами на основі наукових досліджень, технологічних інновацій цивільного характеру та обміну знаннями; Diku (Eurasia Programme) – програма Норвезької агенції з міжнародного співробітництва та підвищення якості вищої освіти. Крім того, університет співпрацює з UNIDO (спеціальна установа ООН, мета якої полягає у сприянні промисловому розвитку й прискореній індустріалізації країн, що розвиваються, шляхом мобілізації національних і міжнародних ресурсів), DAAD, DFG (Німецьке науково-дослідницьке співтовариство зі сприяння науковим дослідженням), NAWA (Польське національне агентство з питань академічного обміну), CRDF (Фонд цивільних досліджень і розвитку для сприяння міжнародно-

му науково-технічному співробітництву через надання грантів, технічних ресурсів, проведення навчання для науковців та дослідників) [13]. Університетом підписано 158 договорів про співпрацю із закладами вищої освіти й науковими установами 36 країн, зокрема Німеччини, Польщі, Словаччини, Китаю, Кореї, Канади. Серед наукових співробітників університету 24 % мають щонайменше 5 наукових публікацій, які включено в наукометричні бази Scopus або Web of Science Core Collection.

Співробітниками Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2021 р. виконувалося 18 міжнародних проєктів (у 2020 р. – 15), у т. ч. по 3 проєкти від Українського науково-технологічного центру, «Горизонт 2020», NATO SPS, Міжнародного фонду «Відродження»; по 1 проєкту – від Європейського інституту інновацій та технологій «Сировина» (Польща), COSME, DAAD, Дослідницького фонду Норвегії, Кінгстонського університету (Велика Британія), Шведського інституту сільськогосподарських наук [14]. 31 % науковців університету мають щонайменше 5 наукових публікацій, які включено в наукометричні бази Scopus чи Web of Science Core Collection.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна здійснює широку програму з міжнародного співробітництва та є активним учасником освітньої мобільності в ЄС, бере участь у таких програмах, як «Еразмус+», напрям «Жан Моне», «Еразмус Мундус», «Горизонт 2020», DAAD, Програма імені Фулбрайта тощо. Університетом укладено 164 договори й угоди із зарубіжними партнерами 45 країн світу [15].

Студенти Сумського державного університету (581 особа) у 2021 р. стали учасниками міжнародної освітньої та наукової діяльності за кордоном, із них 490 осіб – віртуальної міжнародної академічної мобільності. Для порівняння: у 2020 р. це співвідношення становило 85 зі 127, а у 2019 р. – лише 13 зі 122 [16]. Про значні досягнення науковців університету свідчить той факт, що 35 % наукових співробітників мають щонайменше 5 наукових публікацій, котрі включено в наукометричні бази Scopus або Web of Science Core Collection.

Свідченням міжнародного визнання досягнень ЗВО є їхнє місце у світових рейтингах. Зокрема, за результатами рейтингу QS World University Rankings, опублікованими у 2021 р., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна посів перше місце серед українських університетів (позиція 511–520 у глобальному масштабі). Другий результат показав Київський національний університет імені Тараса Шевченка (позиція 601–650), далі за рейтингом серед п'ятірки найкращих – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (позиція 650–700), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Сумський державний університет (позиція 701–750).

Сучасний ринок праці в Україні потребує не лише наявності диплома з високими результатами навіть найпрестижнішого вітчизняного ЗВО, а й широкого світогляду, достатніх практичних навичок, знання іноземних мов. Тому особливий інтерес здобувачі вищої освіти останнім часом

проявляють до участі у віртуальній міжнародній академічній мобільності та програмах подвійних дипломів.

Подвійні дипломи – це спільні програми українських і зарубіжних ЗВО, що дають можливість українським студентам навчатися в Європі та отримати дипломи європейських університетів. Навчання за програмою подвійного диплома передбачає, що студент одночасно навчається у двох університетах: в основному – за обраною спеціальністю та у ЗВО-партнері – за спеціальністю, запропонованою спільною програмою. При цьому частина кредитів, які студент одержує в основному університеті, зараховується ЗВО-партнером. Після успішного завершення програми здобувач отримує два дипломи: диплом бакалавра або магістра за обраною спеціальністю й диплом бакалавра чи магістра іноземного університету згідно зі спеціальністю, запропонованою спільною програмою.

У Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного за програмою подвійного диплома в рамках співробітництва із землею Саксонія-Анхальт навчання в Німеччині проходять шість здобувачів, двоє з яких отримують стипендії за програмою «Еразмус+» напряму KA1.

У Херсонському державному університеті починаючи з 2014 р., на основі підписаної угоди з Поморською академією (Польща), здобувачі вищої освіти мають змогу одержати подвійні дипломи. Ця угода є нормативною базою реалізації академічної мобільності студентів із документально підтвердженим результатом – дипломом про вищу освіту. Можливістю подвійного навчання з кожним ро-

ком користується дедалі більше студентів. Так, у 2014/2015, 2015/2016, 2016/2017 н. рр. отримано 22, 55 і 124 подвійних дипломи відповідно [17].

На сьогодні в Україні ЗВО, що займаються підготовкою фахівців для зарубіжних країн, пропонують іноземним студентам широкий спектр спеціальностей із різних галузей знань. За даними Державної служби статистики, на початок 2021/2022 н. р. контингент громадян інших країн, які здобувають вищу освіту у ЗВО України, становить 73 626 осіб із більш ніж 150 країн світу. Із країн Євросоюзу в нашій країні навчається 2134 особи, зокрема представники Польщі (573), Болгарії (350), Німеччини (171). Протягом 2011–2021 рр. чисельність іноземних студентів зросла на 42 %, а їхня частка в загальній кількості здобувачів вищої освіти за цей період – із 2,2 до 7,03 % (рис. 2).

Наведені в табл. 3 дані свідчать, що найпривабливішими для іноземних студентів є ЗВО медичного профілю, оскільки спеціальності медичного й фармакологічного спрямування є найбільш перспективними для студентів із середньоазійських і африканських країн, які переважають у вітчизняних ЗВО.

Серед спеціальностей найпопулярнішими також є медичні (майже 50 %), із них на медицину припадає 36,81 %; стоматологію – 6,46 %; лікувальну справу – 4,02 %; менеджмент – 4,04 %; фармацію, промислову фармацію – 4 %; середню освіту – 2,32 %; право – 2,01 %; архітектуру та будівництво – 1,72 %; фінанси, банківську справу і страхування – 1,7 %; економіку – 1,6 %. Крім того, інозем-

Рис. 2. Динаміка загальної чисельності студентів та іноземних студентів в Україні протягом 2011–2021 рр., тис. осіб

Побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 3

Заклади вищої освіти, які іноземні студенти обирали найчастіше у 2021 р.

Назва ЗВО	Частка іноземних студентів у ЗВО в загальній чисельності іноземних здобувачів, %
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	5,6
Харківський національний медичний університет	5,5
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця	4,0
Одеський національний медичний університет	3,8
Запорізький державний медичний університет	3,7
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова	3,6
Дніпровський державний медичний університет	3,4
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського	3,2
Буковинський державний медичний університет	2,7
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	2,4

Складено авторами за: [18].

ні студенти обирають авіоніку й ракетні технології, прикладну фізику та нанотехнології, газове й нафтове машинобудування та технології, суднобудування, дослідження в галузі атомної енергії, агрономію, біологію й генетику.

Можна виокремити кілька ключових причин збільшення числа громадян зарубіжних країн, які обирають для здобуття вищої освіти вітчизняні ЗВО. Зокрема, це визнання досягнень українських учених у міжнародному науковому середовищі;

належна якість освіти з використанням ефективних методів навчання; помірна вартість навчання порівняно з іншими європейськими країнами; доступність з точки зору витрат на проживання; рівність прав, свобод і обов'язків із громадянами України. Особливості організації вітчизняної системи вищої освіти для навчання іноземних студентів розглядаються в дослідженнях науковців ДНУ «Інститут освітньої аналітики» [19].

Водночас приїзд в Україну громадян зарубіжних країн на навчання позитивно впливає як на національну систему вищої освіти, так і на економіку, що, у свою чергу, створює сприятливіші умови для розвитку освіти.

Інформація, надана аналітичним центром CEDOS [20], свідчить, що у 2013/2014 н. р. чисельність українських студентів за кордоном становила 44,7 тис. осіб, у 2016/2017 н. р. – 77,4 тис., у 2017/2018 н. р. – 83,0 тис. осіб¹.

У 2017/2018 н. р. найбільший контингент українських студентів спостерігався в Польщі (45,5 %), Німеччині (11,3 %), Італії (3,3 %), Чехії (3,2 %), США (2,3 %), Словаччині (2,2 %), Австрії (2 %), Болгарії (1,5 %), Угорщині (1 %). Серед 39 країн, де навчаються українські студенти, у цих 12 країнах їхня чисельність становить переважну більшість – 78,6 %.

Таким чином, інтернаціоналізація системи вищої освіти України та її

інтеграція в європейський освітній простір є важливими чинниками підготовки компетентних, високопрофесійних фахівців європейського рівня й підвищення кваліфікації науково-викладацького персоналу. Усі питання зазначених процесів регламентуються на законодавчому рівні як державними нормативно-правовими актами, так і внутрішніми нормативними документами ЗВО.

Участь ЗВО в міжнародних науково-дослідних програмах забезпечує розроблення та реалізацію продуктивних інструментів і механізмів їх інтеграції в глобальне наукове й освітнє середовище, що, у свою чергу, підвищує привабливість закладів для іноземних студентів та їхнє місце в провідних міжнародних рейтингах, як-от QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings.

Міжнародна академічна мобільність усіх учасників освітнього процесу, їхня участь у програмах обміну й проектах ЄС та інших країн світу на сучасному етапі великою мірою сприяє поліпшенню якості вищої освіти. Навчання студентів за кордоном стало складовою освітніх програм у вітчизняних ЗВО. Зростає інтерес здобувачів до віртуальної форми академічної мобільності та участі в програмах подвійних дипломів, що може бути темою подальших досліджень у цьому напрямку.

З початком війни, спричиненої військовою агресією РФ проти України, значна частина населення, включаючи учасників освітнього процесу, змушена була виїхати за кордон. У таких умовах дедалі більше представників української молоді розглядають можливість здобуття освіти в

¹ У зв'язку з тим, що тривалість збору статистичних даних по країнах відрізняється, а інформація від посольств зарубіжних країн надається із затримкою, останні дані про контингент українських студентів, які навчаються за кордоном, наведено станом на 2017 р.

Європі. ЄС та його держави-члени надають екстрену допомогу переміщеним особам. Українські діти й молодь продовжили за кордоном навчання в закладах освіти різних типів: у дит-

садках, школах, коледжах, університетах, де їм надано можливість влитися в освітній простір ЄС, що, у свою чергу, сприяє інтернаціоналізації галузі освіти.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Бака С. Основні елементи академічної мобільності в країнах ЄС. *Освітня аналітика України*. 2017. № 1. С. 117–127. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/117_127_Baka.pdf.
3. Зленко А., Ісайкіна О. Академічна мобільність як невід’ємна складова інтеграції України до сучасного Європейського суспільства знань. *Соціум. Документ. Комунікація. Сер. : історичні науки*. 2019. № 6/2. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-56-76>.
4. Несторук Н., Алієва Е. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*. Краматорськ : ДДМА, 2021. С. 209–211. URL: https://www.researchgate.net/publication/356458894_SUCASNA_OSVITA_-_DOSTUPNIST_AKIST_VIZNANNA_Zbirnik_naukovih_prac_XIII_Miznarodnoi_naukovo-metodicnoi_konferencii_16-18_listopada_2021_roku_m_Kramatorsk_Ukraina.
5. Ковбатюк М. В., Шевчук В. О. Академічна мобільність студентів в умовах розвитку освітніх інтеграційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 30. С. 92–97. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/30_2020ua/19.pdf.
6. Корчова Г. Л. Академічна мобільність здобувачів в умовах сучасного освітнього процесу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : педагогічні науки*. 2017. Вип. 144. С. 57–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_144_16.
7. Питання національного інформаційного центру академічної мобільності : постановка Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 924. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/924-2011-%D0%BF#Text>.
8. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність : постановка Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>.
9. Академічна мобільність / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist>.
10. Керівництво до програми Erasmus+ / Національний офіс Еразмус+ в Україні. 2017. URL: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/documentation/ErasmusProgrammeGuide_2017_UA.pdf.
11. Участь України в Програмі ЄС Еразмус+ (2014–2020 pp.) / Національний офіс Еразмус+ в Україні. 2021. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/Ukraine%20under%20Erasmus_June_17_2021.pdf.
12. Виняткові заходи щодо інтеграції освітян України за проектами з мобільності Програми ЄС Еразмус+ в Європі на період війни в Україні / Національний Еразмус+ офіс в Україні. URL: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/EU_Erasmus_Directives_on_Mobility_HE-.pdf.

13. Звіт Департаменту міжнародного співробітництва / НТУ України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://kpi.ua/index.php/report-dms>.
14. Звіт про роботу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова в 2020 році / Нац. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. URL: https://npu.edu.ua/images/docs/Prozoriy_universitet/Zvit_rektora/2020/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_2020.pdf.
15. Міжнародні проєкти / Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. URL: <https://karazin.ua/mizhnarodna-diialnist/mizhnarodni-proieky/>.
16. Звіт за 2021 рік за напрямом роботи «Міжнародна діяльність університету» / Сумський держ. ун-т. URL: https://sumdu.edu.ua/images/content/general/public-info/report/report-2021_international.pdf.
17. Сніваковська Є., Коткова В. Академічна мобільність майбутніх педагогів у межах міжнародної співпраці університетів. *Педагогічний процес: теорія і практика. Сер. : Педагогіка*. 2017. № 4(59). С. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2017.4.6267>.
18. МОН продовжує популяризувати вищу освіту України на міжнародному рівні / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-prodovzhuje-populyarizuvati-vishu-osvitu-ukrayini-na-mizhnarodnomu-rivni>.
19. Лондар С. Л., Шановалова О. О., Пронь Н. Б. Ринок освітніх послуг в Україні: конкурентні переваги та сучасні виклики для іноземних студентів. *Освітня аналітика України*. 2020. № 1. С. 5–22. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/1_Londar_18_2020_5_22.pdf.
20. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року / ГО «Центр дослідження суспільства». URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>.

Liudmyla Chymbay

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, l_chimbay@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Larysa Popkova

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, popkova@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

Tetiana Khaniuk

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, khanyuk@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5442-8243>

THE ROLE OF THE INTERNATIONALIZATION OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE ON THE WAY TO THE EUROPEAN UNION

Abstract. *The article is devoted to the training of specialists with higher education in the context of the integration of Ukraine into the European educational space. Nowadays it is necessary to implement European principles, approaches and practices into the Ukrainian education policy through fundamental reforms in the field of education. The analysis of scientific research has shown that the academic mobility of all participants in the educational*

process contributes to the internationalization and adaptation of the national education system of Ukraine to European criteria. Special attention was paid to the current legislation of Ukraine, which regulates legal, organizational and financial relations in the process of implementing academic mobility in the training of competitive specialists with higher education. The article defines the advantages of international academic mobility in the educational process, contains a list of countries with the largest contingent of Ukrainian students and a list of the most popular universities of Ukraine, chosen by foreign citizens for obtaining higher education. Based on the data of the Erasmus+ National Office, the results of Ukraine's participation in the exchange projects of the Erasmus+ program, and joint master's programs Erasmus Mundus and Jean Monnet were analyzed. The paper outlines exceptional measures taken within the framework of the approved European Union Directives to support Ukrainian educators and facilitate their integration into educational projects. Foreign organizations and programs that support the international academic mobility of participants in the educational process are given as an example of cooperation between well-known Ukrainian HEIs with scientific institutions and universities of other countries. Attention is paid to the modern approaches available to Ukrainian students to obtain quality higher education, namely their participation in virtual international academic mobility and double degree programs. This issue is now relevant and could be the subject of further research. In general, the participation of Ukrainian students and researchers in international academic mobility projects has been identified by the authors as an important factor in achieving the goals of the Bologna process and the training of highly qualified and competitive specialists at the European level.

Keywords: internationalization, academic mobility, European integration, educational space, "Erasmus+" program, higher education, students of higher education.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On Higher Education* (Act No. 1556-VII, July 1). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> [in Ukrainian].
2. Бака, С. (2017). The main elements of academic mobility in the EU and other countries. *Educational analytics of Ukraine*, 1, 117–127. Retrieved from https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/117_127_Baka.pdf [in Ukrainian].
3. Zlenko, A., & Isaikina, O. (2019). Academic mobility as an independent complex of integration of Ukraine to the modern European society knowledge. *Society. Document. Communication*, 6/2, 56-76. Retrieved from <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-56-76> [in Ukrainian].
4. Nestoruk, N., & Aliieva, E. (2021). International academic mobility in Ukraine: problems and prospects. *Modern education – accessibility, quality, recognition*, 209–211. Kramatorsk: DDMA. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/356458894_SUCASNA_OSVITA_-_DOSTUPNIST_AKIST_VIZNANNA_Zbirnik_naukovih_prac_XIII_Miznarodnoi_naukovo-metodicnoi_konferencii_16-18_listopada_2021_roku_m_Kramatorsk_Ukraina [in Ukrainian].
5. Kovbatiuk, M. V., & Shevchuk, V. O. (2020). Academic mobility of students under the conditions of development of educational integration. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 30, 92–97. Retrieved from http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/30_2020ua/19.pdf [in Ukrainian].
6. Korchova, H. L. (2017). Academic mobility of applicants in the conditions of the modern educational process. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical*

sciences, 144, 57–60. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_144_16 [in Ukrainian].

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Issues of the national information center of academic mobility* (Resolution No. 924, August 31). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/924-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015). *On Approval of Regulation on the Procedure for Exercising the Academic Mobility Right* (Decree No. 579, August 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

9. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n. d.). *Academic mobility*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist> [in Ukrainian].

10. National Erasmus+ Office – Ukraine. (2017). *Guide to Erasmus+ Programs*. Retrieved from https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/documentation/ErasmusProgrammeGuide_2017_UA.pdf [in Ukrainian].

11. National Erasmus+ Office – Ukraine. (2021). *Ukraine's participation in the competitions of the EU Erasmus+ Program (2014–2020)*. Retrieved from https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/Ukraine%20under%20Erasmus_June_17_2021.pdf [in Ukrainian].

12. Erasmus+ Office in Ukraine. (2022). *Exceptional measures for the integration of Ukrainian educators under mobility projects of the EU Erasmus+ Program in Europe during the war in Ukraine*. Retrieved from https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/EU_Erasmus_Directives_on_Mobility_HE-.pdf [in Ukrainian].

13. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". (n. d.). *Report of the Department of International Cooperation*. Retrieved from <https://kpi.ua/index.php/report-dms> [in Ukrainian].

14. National Pedagogical Dragomanov University. (2020). *Report on the work of the National Pedagogical Dragomanov University in 2020*. Retrieved from https://npu.edu.ua/images/docs/Prozoriy_universitet/Zvit_rektora/2020/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_2020.pdf [in Ukrainian].

15. V. N. Karazin Kharkiv National University. (n. d.). *International Projects*. Retrieved from <https://karazin.ua/mizhnarodna-diialnist/mizhnarodni-proieky/> [in Ukrainian].

16. Sumy State University. (n. d.). *Report for 2021 on the direction of work "International activities of the university"*. Retrieved from https://sumdu.edu.ua/images/content/general/public-info/report/report-2021_international.pdf [in Ukrainian].

17. Spivakovska, E., & Kotkova, V. (2017). Future teachers' academic mobility within universities international cooperation. *Pedagogical process: theory and practice. Series: Pedagogy*, 4, 62–67. DOI: <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2017.4.6267> [in Ukrainian].

18. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *MES continues to popularize higher education of Ukraine at the international level*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-prodovzhuye-populyarizuvati-vishu-osvitu-ukrayini-na-mizhnarodnomu-rivni> [in Ukrainian].

19. Londar, S. L., Shapovalova, O. O., & Pron N. B. (2020). Market of educational services in Ukraine: competitive advantages and modern challenges for foreign students. *Educational analytics of Ukraine*, 1, 5–22. Retrieved from https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/1_Londar_18_2020_5_22.pdf [in Ukrainian].

20. Cedos. (2019). *Ukrainian Students Abroad: Data for the Academic Year of 2017/18*. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/> [in Ukrainian].